

Néhány régi sírkő Hunyad megyéből

*„Gyászba borult Hunnia, mert nincsen Hunyadija,
idegen nép van ma ott, hol régen magyar lakott.”
Bátyámnak, 30. születésnapjára*

Az utóbbi kétszáz évben tragikusan megfogyatkozott dél-erdélyi magyarság eltűnésével az egykori közösségek templomai, temetői is végveszélybe kerültek vagy már nyomtalanul el is pusztultak. Az utóbbi években Istvánfi Gyula vezetésével folyik a gazdátlanul maradt vagy a gyülekezetek csekély létszáma miatt veszélyeztetett erdélyi templomok építészeti, műemléki felmérése. Az elhagyott templomok körül fekvő temetőkért régi sírkövei közül néhánynak a feliratát az épületek felméréseivel együtt közzétették.¹

E sírkövek – hasonlóan más terület hasonló emlékeihez – pótolhatatlan források: a nevek és a kőbe vésett egyéb adatok a családtörténet, a sírkövek díszítése, kiképzése a művészettörténet és az ikonográfia, a sírfeliratok megformálása, az epigráfia szövege pedig a népi verselés kutatóinak szolgálnak fontos adalékokat. Összegyűjtésüket, dokumentálásukat – a templomokhoz hasonlóan – kiszolgáltatottságuk tenné szükségessé; a gazdátlan, viszonylag könnyebben mozdítható, a helybeliek számára érthetetlen nyelvű, régi sírkövek újrahasznosításához rosszindulatot sem kell feltételeznünk, hiszen a történelem számos példát szolgáltat a „feleslegessé” vált kövek újbóli felhasználásáról.

Az itt bemutatott sírkövek Hunyad megyében, a Piskitől északnyugatra fekvő Kéménd és a tőle kissé keletre elhelyezkedő Nagyrápolyt református templomai körül fekvő temetőkben láthatók. A kőben gazdag vidék hagyományainak megfelelően található köztük sírkőtábla, valamint a nemesi temetkezésekre jellemző obeliszk, illetve tumba (koporsó alakú sírkő); a

Miklós Ferenc sírköve, Kéménd, 1749.

Részlet Nagybaconi Keresztes Mihály sírobeliszkjéről, Nagyrápolyt, 1818.

¹ Istvánfi Gyula: Veszendő templomaink. I. Erdélyi református templomok. Bp. 2001.; Istvánfi Gyula-Veöreös András: Veszendő templomaink. II. Erdélyi római katolikus templomok. Bp. 2002.

sírfeliratok szövegét mindegyik esetében vésett nagybetűkből alakították ki.² Ismertetésüket talán az is indokolta teszi, hogy az újkori temetőkkel, temetkezési szokásokkal leginkább foglalkozó néprajztudomány sem szentelt túlzott figyelmet a kőből készült sírjeleknek.³

Kéménd (Chimindia) 2001-ben még beszakadt tetővel árválkodó, 2002-ben a pusztulástól megmentett, néhány elrománosodott hívővel rendelkező temploma körül ma már alig néhány sír látszik.⁴ Közülük a legrégebbi Miklós Ferenc lekipásztor és háromszéki székely családból származó feleségének családi sírköve 1749-ből.⁵ A sírkő íves, felső részén nyitott könyvet tartó kézfej látható, a könyvben a következő szöveg: „*Jesus jöj el!*”. A sírfelirat a régi siratóénekekhez hasonlóan egyes szám első személyben mondja el az eltemetett életét.⁶ A rimelő sorok, a ligatúrák (T szárára rajzolt Z; Ö-be írt T) és a kő állapota teszi azt leginkább figyelemre méltóvá: „*Mit nézsz?/ Miklós Ferentz élők között voltam/ ide temettettem/ végre hogy megholtam/ 35. esztendő/ nőttlen számláltam/ 40.ig papolván/ Sz:házban szolgáltam/ Jobbom felől fekszik/ kedves feleségem/ Szotyori Nagy Ágnes/ én gyönyörűségem/ 16: esztendő/ töltöt szüzeségben/ 38at velem 1et özvegyiségben/ Van túl rajta kilentz/ esztendő gyermekeünk/ Sámuel ki ekkor Aő 1749/ gyászt okozott nekünk/ e két esztendőnek [...]/[...]*”. A felirat alsó másfél sora nem értelmezhető tisztán, mert a kissé előredőlt sírkő erősen megsüllyedt.

Nagyrapolton (Rapoltu Mare) a középkori eredetű református templomtól nyugatra fekszik a temető.⁷ A néhány tucat magyar nyelvű sírkő közül csupán két, XIX. század eleji székely nemesi sírt mutatok be, de rajtuk kívül további, dokumentálásra érdemes régi sír is van itt; pl. Áts László 1830-as sírköve („*Egy jó atyának/ Áts Lászlónak/ tetemei/ itt nyugosznak/ 1830*”), amelyre az elhunyt foglalkozására utalva búzakalászt és szőlőfürtöket faragtak a volutás felső lezárás alá.

Kénosi Sándor Mózes 1808-as koporsó alakú sírkövének egyik fele díszítetlen, a másikon a családi címer mellett az alábbiak olvashatók: „*It nyugszik egy hív fi ki jó barát s jó atya/ ifiáb Kénosi Sándor Moses volt a/ ki 1808 véletlen el hala/ betses hamvain áldozik Palatkai Teresia*”. A Kénosi előnevet viselő Sándor család székely származású volt, tagjai ebben az időben már a vármegyékben is éltek; a sírkő alatt nyugvó Sándor Mózesről tudjuk, hogy 1794-ben az unitárius egyház világi ülnöke volt.⁸

Nagybaconi Keresztes Mihály obeliszkje 1818-ból származik. A csonka gúla tetején gömb alakú virágdísz látható, amelyről mind a négy irányban füzérdíszek lógnak le. Az erősen megkopott, sisakdíszes és levélszerű sisaktakaróval díszített címer alatt a következő felirat áll: „*Egy legjobb atyának/ N: Batzoni Keresztes Mihálynak/ ki élt/ 47 esztendőket/ meg holt/ 1818dik évi/ december 2.*”. Hogy Keresztes Mihály mikor és miért került a Székelyföldről Hunyad megyébe, alapos levéltári kutatás bizonyosan kideríthetné.

Kénosi Sándor Mózes tumbája, Nagyrapolt, 1808.

Ez a néhány sírkő csupán önkényes és véletlenszerű felvillantása annak, amit a Maros mentén Erdély belseje felé tartva néhány óras kitérővel felfedezhet az utazó. Csak remélni lehet, hogy előbb-utóbb sor kerül a történeti értékkel rendelkező, veszélyeztetett sírkövek – a fenti szerény válogatás színvonalánál alapsabb – dokumentálására.

K. Németh András

² A kőből készült protestáns sírjelekre: *Kunt Ernő*: Temetők népművészete. Bp.1989. 54-55. old.; a népi kőfaragásra általánosságban: *Juhász Antal*: Kőfejtés, kőbányászat, kőfaragás. In: Magyar néprajz. III. Kézművesség. (Szerk.: *Nagybákay Péter*) Bp.1991., 634. old.

³ *Balassa Iván*: A magyar temetők néprajzi kutatása. Ethnographia 1973. 235. old.; *Balassa Iván*: A magyar falvak temetői. Bp.1989. old.

⁴ *Istvánfi Gyula* i. m. 180. old.

⁵ A Szotyori Nagyokra: *Nagy Iván*: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal. VIII. Pest 1863. 82. old.

⁶ *Erre* ld. pl.: *Dömötör Tekla*: Magyar népszokások. Bp.1983. 63. old.

⁷ *Istvánfi Gyula*: i. m. 196. old.

⁸ *Nagy Iván*: i. m. X. 46. old. Nagy Iván szerint Sándor Mózes 1809-ben hunyt el.